

Kántás Károly

(1912-1991)

1991. március 13-án Bécsben meghalt Kántás Károly Kossuth díjas egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, a Miskolci Egyetem Geofizikai Tanszékének, az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézeté magjának, az MTA Geofizikai Kutató Laboratóriumának alapítója, a geofizikus-képzés elindítója. Március 24-én szűk családi körben helyezték örök nyugalomra a matzleinsdorfi protestáns temetőben.

1912-ben gazdálkodó, paraszti család negyedik gyermekeként született a Veszprém megyei Sóly községben. Középiskoláit a Pápai Református Kollégiumban végezte. Matematika és fizika tanári diplomáját a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte. Rybár István egyetemi tanár ösztönzésére a Magyar Amerikai Olajipari Rt. geofizikusa lett. Kezdetben a Dunántúl mágneses felméréssel foglalkozott. Hamarosan tanulmányai jelentek meg a mágneses télerősség normál értékéről, az anomáliák értelmezéséről, a kőzetek mágneses sajátságainak meghatározásáról. Ebben a témakörben doktorált. Mágneses kutatásának eredményei beépültek a Dunántúl regionális geofizikájáról Scheffer Viktorral közösen írt nagyobb tanulmányba, ami az első szintézise e terület mélyföldtani, geofizikai, geodinamikai adatainak.

Tevékenységében fordulópontot jelentett, hogy részt vett a Schlumberger cég első, hazai mélyfúrási geofizikai méréseiben. Ezzel összefüggően a Nagykanizsán megalakuló fúrólyukszervező részleg vezetője lett. Személyes kapcsolataival elérte, hogy a Schlumberger cég korábbi gyakorlatától eltérve, eladta a nemzetközi szintet jelentő műszereit.

A műszerrel szerzett tapasztalatok képezték alapját a kezdeményezésére és közreműködésével megindult lyukszervező rendszerek hazai gyártásának és tekintélyes exportjának.

Műszer- és módszerfejlesztési téren foglalkozott a fúrások kifolyó iszapja gázleadásának észlelésére szolgáló gázdetektorral és a szűrőláng perforálás bevezetésével, a hő-, és nyomásálló perforátorok kifejlesztésével. Lényegében az utóbbi téren elért eredményeiért, az olajbányászat termelékenységét emelő módszer kidolgozása indoklással kapta a Kossuth díjat.

A Nehézipari Műszaki Egyetem Sopronban lévő Bányamérnöki Karán Tárczy Hornoch Antal akadémikus professzor — aki a bányamérnökök részére a

geofizikát oktatta — Kántás Károlyban látta a Kar szándékai szerint megalapítandó Geofizikai Tanszék vezetésére alkalmas személyiséget. Kántás Károlynak akkor már oktatási kapcsolata is volt a Bányamérnöki Karral, mert a negyvenes évek második felében fakultatív tantárgy előadója volt.

Kántás Károly 1951-ben lett az akkor megalapított Geofizikai Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára. Feladatát azonban nemcsak a geofizika oktatásának és kutatása profiljának kialakítása és megszervezése jelentette, mert a tanszéke feladata volt a fizika tanítása is a Sopronban lévő karokon. Emellett mielőbb szükség volt geofizikusmérnökökre. A hallgatók megfelelő átírányításával és a geofizikai tantárgyak intenzív oktatásával elérte, hogy az első geofizikusmérnöki diplomákat már 1953-ban át lehetett adni.

Az előzmények nélküli tananyag kialakításában alapvetőek voltak világosan fogalmazott, lényegre törő jegyzetei geoanalitikából — mélyfúrási geofizika — és kísérleti fizikából.

Kántás professzor kiemelt törekvése volt, hogy az új tanszék mielőbb szoros munkakapcsolatot építsen ki szakmai hátterével. Az olajiparral személye által ez adott volt. Azonban terjesztette a geofizika alkalmazását a szén-, a víz-, a bauxit-kutatás területén. E feladatokban a különböző geoelektromos módszereknek döntő szerepet szánt. Emiatt publikációi 1951-től főként e módszerek fejlesztésével, alkalmazási lehetőségeivel foglalkoztak. Kutatómunkájában kiemelt helyet kapott a nagy mélységű üledékes medencék vizsgálatára is alkalmas tellurikus módszer, aminek a hazai geofizikai kutatásokba történő bevezetése az ő érdeme. Akadémiai székfoglaló előadását ebben a témakörben tartotta.

Kántás professzor nagyon aktív volt a szakmai és tudományos közéletben a különböző testületek, bizottságok munkájában. Így kerülhetett sor 1953-ban Sopronban az első geofizikai ankétra, ami méltán tekinthető az egy évvel később megalakult Magyar Geofizikusok Egyesülete szimpóziумai és vándorgyűlései előfutárának.

A Geofizikai Tanszék kutatómunkája szempontjából jelentős lépés volt, hogy Tárczy Hornoch Antal és Vendel Miklós akadémikusokkal létrehozták a Geodéziai és Geofizikai Munkaközösséget, aminek az általuk vezetett tanszékek oktatóin kívül más függetlenített kutatói is voltak. 1955. január 1-vel azután

megalapította az MTA Geofizikai Kutató Laboratóriumát. Ezen intézményben kezdetben Auer Vilmos, Ádám Antal, Bencze Pál és Wallner Ákos dolgozott a tellurikus módszer- és műszerfejlesztésen, a geofizikai módszerek — elsősorban a geoelektromos szelvényezés és szondázás — bányabeli — karsztvízvédelmi — alkalmazásán, az indukciós karotázs eljárás műszerén. A Laboratórium és a Tanszék közös munkájával nagyobb volumenű kísérleti mérésekkel — Kópháza, Mihályi, Nagylengyel, Buzsák — tisztázni lehetett a tellurika lehetőségeit és így a módszer és a kifejlesztett műszer készen állt a bevezetésre, sőt gondolni lehetett külföldi alkalmazására is.

Ez meg is történt 1955 őszén, amikor Kántás professzor szakmai irányításával geofizikusok csoportja utazott Kínába, ahol a hazai gyártmányú műszerek teljes skáláját bemutatták nemcsak egy nagy kiállítás keretében, hanem terepen is. Az eredmény nem maradt el, mert 1956 nyarán kőolajkutató expedíció indult Kínába, aminek tellurikus csoportja is volt. A tellurikus műszerre is nagyarányú — 50 - 60 darabos — megrendelést kapott az ország, amelynek legyártására a Geofizikai Műszergyár 20 műszerrészlettel egy részleget telepített Sopronba a laboratórium mellé.

Kántás professzor más vonalon is kihasználta a pekingi tartózkodás lehetőségét és egy, a földi elektromágneses tér megismerése szempontjából nagy jelentőségű kísérletre került sor. A vele lévő Ádám Antal és Takács Ernő több napon keresztül tellurikus méréseket végzett a Sopron környéki mérésekkel egyidejűleg. Ez mintegy bevezetője volt annak a nemzetközileg is számon tartott EM pulzációkutatásnak, amely 1957-től a laboratóriumban kialakult. A szinkronmérés eredményeként megállapították, hogy a nappali típusú pulzációk koherensek még olyan jelentős hosszúságkülönbség esetén is, mint

ami Peking és Sopron között van. Kántás professzornak erről Kínában tanulmánya jelent meg.

A kísérlet összefüggött azzal, hogy megkezdődött az 1957-58-as Nemzetközi Geofizikai Évre a felkészülés. Ennek része volt, hogy Kántás professzor intenciója szerint elindult Fertőboz határában a tellurikus obszervatórium felépítése. Ezt azonban már munkatársai fejezték be.

Kántás professzor ugyanis 1956 szeptemberében és októberében még elindította Kínában a Kínai-Magyar Geofizikai expedíció több évig tartó munkáját, ami a mai napig a magyar geofizikusok legnagyobb külföldi vállalkozása volt. Hazatérve azonban a forradalom eseményei úgy hozták, hogy családjával elhagyta az országot. Bécsben telepedtek le. Nagyobb távolságra nem akart elszakadni Magyarországtól.

Kántás Károly professzor 1956-ban 44 éves volt. Addigi életművének vázlatos összefoglalásai is világossá teheti még az Őt nem ismerő generáció előtt is, hogy milyen veszteség volt távozása és mennyire szükségünk lett volna Rá a következő évtizedekben is.

Kántás Károly nemcsak eredményes kutató, tudományszervező volt, hanem nagyon népszerű és közvetlen tanár, munkatársaival törődő, előrehaladásukat segítő emberséges vezető is. Emléke tovább él mindenkiben, akik ismerték. Különösen bennünk, tanítványaiban, munkatársaiban, akik akár itthon, akár 1956 viharában a hazától messzire sodródva, kamatoztathattuk a Tőle kapott tudást. Ezt akartuk kifejezni 1991. június 7-én, amikor az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézete és a Miskolci Egyetem Geofizikai Tanszéke kutatói, oktatói és dolgozói megtört felsége, Zsuzsa asszony jelenlétében leróttuk kegyeletünket sírjánál.

Ádám Antal — Takács Ernő

